بەڕێزان بەرھەم ساڵەح و مستەفا کازمی دەست بەجێ داوای لێبوردن بکەن لە یــــــادی ھەڵەبجەو ئەنفالدا.. عەلی مەحمود محەمەد

عێراقیەکان توڕەن لەوەی سەرۆکی پێشووی ئەمەریکا ترامپ, ل□ بەر ئەوەی 4 لە بلاك وتەری ئازاد کرد, کە تۆمەتبار بوون بە کوشتنی 14 هاووڵاتی سڤیلی عێراقی لە گۆڕەپانی نسور لە سەپتەمبەری 2007, هەرچەندە کۆمپانیاکە بۆ هەر کوژراوێك جگە لە یەکیان 100000 دۆلارو بریندارەکانیش هەر یەکەی 50000 دۆلار قەرەبووی ژماردووە.
لەسەر دانانی ئاڵای کۆنی عێراقی لە کۆبونەوەی نێوان شاندی حکومەتی ئوردن و عێراق, وەزیری کشت و کاڵی عێراقی محەمەد خەفاجی داوای لە حکومەتی ئوردنی کرد, داوای لێبوردن بکات. کەچی حکومەتی ئێستا کە میراتگیری حکومەتی بەعسە, وەلێ ئامادە نییە داوای لێبوردن لە قوربانیانی تاوانەکان رابردوو بکات, کە 16 کەس نین, بەڵکە دەیان هەزاری ئەو ژمارەیەیە, وە نە ئاڵایەکی بە هەڵە داناوە, بەڵکە 4049 گوندی لە گەڵ زەوی تەخت کردووە, 185 گوندو شاری کیمیابارانکردووە, نزیك ملیۆنێك هاووڵاتی کۆمەڵکوژ کردووە, ژێر بیابانە پان و بەرینەکانی عێراقی تژی کردووە لە روفاتی قوربانیان, لە کوێوە هەڵدەکۆڵیت ئێسك و پرۆسکی مرۆڤت بۆ دەرەکەوێت, وڵات بۆتە گۆڕێکی بە کۆمەڵی پان و بەرین.
کلتوری داوای لێبوردن کردن, کلتورێکی مرۆڤدۆستانەی مۆدێرنە, کلتوری کۆتایی کەلە رەقی سستەمی دەرەبەگایەتی پیاوسالارییە, هەست کردنە بە هەڵەی رابردوو, دان پێنانە بە تاوان, پاککردنەوەی ویژدان و رزگاربوونە لە دڕندەیی, هەموو کەس ناتوانێت خۆی لە دڕندەییەکان رابردوو پاك بکاتەوە.
18 ساڵه لە هەمبەر ئەو تاوانانەی لە رابردوودا دەوڵەتی عێراق بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان ئەنجامی داوە، داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك رەمزی باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات.

ئەرکی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی و فوئاد مەعسوم بوو پێشتر ئەم کارە بکەن،" بارزانی مانگێك بووە سەرۆك کۆمار" دەبوایە ئەو ئەرکەیان جێبەجێ بکردبایا، دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رویان کرایەوە، کەچی وەڵام نەبوو، ئەوان نەیانتوانی بە ئەرکی ئەخلاقی

خۆیان هەڵبستن و سەروەریەك بە مرۆڤایەتی و مێژوو تۆمار بکەن، داواکارییەکە تەنها بە کورد نەبوو بەڵکە بە مرۆڤایەتی بوو، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار دەکرا لە وڵاتانی خۆیان بەو شێوە هەڵوێستە مرۆیانە هەڵستاون، مێژوو لە یادیان ناکات, چەندین بەڵێیە هەمان داوا لە دکتۆر بەرهەم ساڵحیش دەکرێت, جارەکی دیکە بە جوتە هەمان داواکاری دەخەینە بەردەست دکتۆر بەرهەم سەرۆك کۆماری عێراق و مستەفا کازمی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی عێراقی, لەکاتێك ئێوە باش دەزانن ئەرکە بەناوی دەوڵەتی عێراقەوە بەم کارە هەڵبستن, ئێمە پەیوستمان بە وتەی سەزداری و کردەی پێپەلیستی نییە, ئێمە دەمانەوێت لە گەڵ مێژووی ئەم وڵاتە ئاشتمان بکەنەوە هاوکات دەنیاشمان بکەنەوە ئەوجارە تاوانانە لە داهاتوودا دووبارە نابنەوە, بەوەی داوای لێبوردن لە گەلی کورد بکرێت, بەڵگەنامە شاراوەکانی رابردوو ئازاد بکەن, تۆمەتباران دادگایی بکەن, عێراق ببێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, قەرەبووی قوربانیان بکرێتەوە و مۆنۆمێنتی یاداوەری بە سەرجەم قوربانیان دروست بکرێت.

لەم مەڵبەندەی جینۆسایدە کە ناوی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئێمە کە ناوی کوردستانە، شوێنێك نییە بە لێبوردەیی مرۆڤەکان، روباری خوێن، دنیایەك هەڵە، وەحشیەت, بونەتە بەشێك لە کلتوری هەرێمەکە, بەیە دان نان بە راستییە تاڵەکان رابردوو و ئێستا و داوای لێبوردن کردن بەشێکە لە ساڕێژی برینەکان, هەنگاوەکە رو لە ئایندە.

مێژوویەك ئێمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە کە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسکدا غەرق بووە، بە سڕینەوەی ئەو تەیانە پەیوەستمان بە دادپەروەرییە، لە دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون، بە بێ یەکەم ئەنجامدانی دووەم زەلالەتە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسیەکانی کورد دەیکەن، لێبوردەیی هەموو کات دوای دان نان بە راستییەکانی تاوانەکان و دادپەروەرییەوە دێت، تاوانبار و قوربانییەکان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستییەکانی رابردووەوە وەك ئەوەی هەن دەردەکەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەکانی رابردوو بشورێنەوە، کارەکی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەکان بکرێت ئاشتەوایی بکەن، لە کاتێکدا هێشتا دادوەری بە ڕۆڵی خۆی هەڵنەسابێت و دان بە راستییەکان و هەقیقەتی تاوانەکان نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەکرابێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دکۆمێنت کردنی تاوانەکان و دەرخستنی راستییەکان و نووسینەوەی روداوە تاڵەکان !!.

لە ئەزموونی خوارووی ئافریقیاوە فێر بین کە ”باسکردنی سەرچاوەی تاوانەکان، دانپێنان، قەرەبووکردنەوە، دان نان بەو تاوان و ئەو کارەساتانەی لە رابردوو روویان داوە، هەندێك جار زۆر پێ بایەخترە لە زانینی حەقیقەتەکانی بابەتەکە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو کەسانەی کە ئازاریان چێشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن کردن هەبێت بەشێوەیەکی ڕەسمی تا ناکۆکییەکان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە، لەکۆڵینەوە لە پرۆسەی لێخۆش بوونی “کۆمیسیۆنی حەقیقەت و پێکهاتنەوە لە باشووری ئافریقا” ئەوە پیشان دەدات کە قەبوڵکردنی سەرەنجامەکان تا ئەندازەیەکی زۆر زیاد دەکات، کاتێك قوربانیان کەسوکاری قوربانیەکان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێکی شەرعییان پێ دەگات. “پێکهاتنەوە چارلس ڤیلا ڤیسیستۆ”.
قەرەبووکردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان کەوتووە, بەڵکە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێکەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پۆزش و داوای لێبوردنکردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووکیان پێکەوە, نابێت لە یادمان بچێت کە بژاردن هەم قەرەبووکردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەکردنەوەی تاوانەکانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەڕبەندی جینۆسایدە پێویستمان بەمەیان زیاترە کە روداوەکان رابردوو دوبارە نەکرێنەوە, جارێکی دیکە نەمان بەنەوە بە ناو قەسابخانەکانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان و شانزەی سێ, وەك دەبینین بەردەوام لە ناو بازنەکەداین, لە کاتێکدا نە قەرەبوو کراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێکراوە, نە وڵاتیش بێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بۆیە روداوە تاڵەکان رابردوو لە ژینگەیەکی وادا ئاساییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بۆ دوز و لە داهاتووشدا بۆ ناوەکانی دی, راستە ئەمانە رابردوو ناگۆڕن و ژیان بۆ قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بۆ داهاتوو دور لە تاوان مسۆگەر دەکەن, قوربانیان هەست بەوە دەکەن گوێبیستی داواکاریەکانیان بوونە.

قەرەبووکردنەوە کەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادیەکان دەگەرێنێتەوە بۆ قوربانیان, بە ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە, بۆیە مافی قەرەبوو مافێکی بێ ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتووی قوربانیانی کوردستانە, کەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بکات ئەگەر لە ترۆپکی دەسەڵاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو زیانانەی پێیان گەیشتووە بەم کارە هەڵبستن.
دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان کە عێراقە نابێت لە بەرپرسیارێتی کارەکانی ڕابردووی تاوانەکان هەڵبێت, عێراقی ئێستا کە داوای

لێبوردن دەكات و قەربووی قوربانیان دەكاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەكان ڕابردووی سەدام, بەڵكە لە بەر پابەند بوونیەتی بە بەرژەوەندی گشتییەوە و كاركردنیەتی بۆ دووبارە تێكەڵكردنەوەی قوربانییەكانە بەكۆمەڵگاو گەڕاندنەوەی كەرامەتە بەیان و متمانەیان دەداتە بەوەی عێراقی داهاتوو ئەوەی ڕابردوو نییە, لە تاوانەوە گواستراوەتەوە بۆ پێزش هێنانەوە, لە ئەنجامدانی جینۆسایدەوە هاتەتە سەر واژۆكەرانی پەیمانامە نێودەوڵەتییەكانی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر تاوانە مەزنەكان, تا ئەمانە نەكات یانی دوبارە بونەوەی تاوان لەكات و ساتدایەو هیچ گۆڕانكارییەك نەكراوە, وەك تا ئێستا لە ناو بازنەی ڕابردوودایین.

بۆ داوای لێبوردن كردن بەرپرسیارێتی هەڵگرتنی ئەو تاوانە گەورانەی لە ڕابردوودا ئەنجامدراون, تاكە زەمانەتی هاوسەنگی ڕاگرتنە لە نێوان مافی قوربانیان و بەرپرسیارێتی تاوانكاران, دەوڵەت بەردەوام دەبێت لە هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی سیاسەت و كاری فەرمانڕەواكانی پێشووی خۆی, ئەو بەرپرسیارییەتییە مانای تاوانبار بوون ناگۆڕێت, بەڵكە خۆ پاككردنەوەو شۆردنەوەیە لێی, پاككردنەوەی دەوڵەت و خودی لەو ڕابردووە تاڵە خوێناوییە پڕ لە تاوانە كە لەم وڵاتە ڕوویانداوە, شۆردنەوەی وڵاتە لە شوێنەوارەكانی تاوان دڕندەیی ڕابردوو, ئەمە لە باشووری ئافریقیا و شیلی و ئاڵمانیاو ..تەواوی ئەو وڵاتانەی گۆڕانكاری تیایاندا ئەنجامدرا لە پاش دەسەڵاتی نازیزم ئاپارتاید و دیكتاتۆریەت پێیڕەو كرا, كوردیش چاوەڕوانی دەكات لە ئێراقی دوای سەدام حوسەن كە ئێستا ئەوەی بەڕێز سەرۆك و سەرۆك وەزیرانین ببێتە پرنسبێكی دەسەڵاتدارییەتی داهاتوو, ئەوەی لە عێراق كراوە كەمتر نییە لەوەی لەو وڵاتانە كراوە.

سەرۆكی شیلی Ricardo Lagos هەڵستا بە ناردنی نامەی پاساو هێنانەوەی كەسی یان داوای لێبوردنكردن بۆ سەرجەم كەسوكاری قوربانیانی دەست ڕژێمی سەربازی پێشوو بە سەركردایەتی بینۆتشێ, ئەم پرۆسەیە لە ساڵی 1996 ەوە بۆ 2008 درێژەی كێشا, كەچی سەرۆك كۆماری خۆی قوربانی و نەیاری ئەو دەسەڵاتە بوو كە تاوانی ئەنجام دابوو, ئەو نامانەی ناردی بۆ سەرجەم قوربانیان ئەویان نەكردە تاوانبار, بەڵكە نامەكانی وڵاتی لە تاوانەكانی بینۆتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینییەكانی پاككردەوەو خۆشی بردە ریزی سەركردە مەزنەكانەوە, بەیە دەبێت عێراق لە تاوانەكانی سەدام حوسەن بشۆردرێتەوە, بۆ ئەوەی ئەوكارە بكرێت پێویستمان بە مرۆڤە بە مێژوو.

قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئاڵمانیاش، لە پاڵ قەرەبووی مادی، هەر یەکەیان نامەی سەرۆك کۆمار یوهانز راو” 2006-1931″ لە پارتی سۆسیال دیموکرات یان پێگەیشت، کە لە ساڵی 1999 ەوە بۆ 2004 سەرۆك کۆماری وڵات بوو، لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو.”تعویز العمال الاسترقاقیین والقسریین فی المانیا النازیە-یونامی”، لە دوا هەڵوەستیشدا بڕیار درا جووە جەزائیریەکان کە زۆرینەیان لە فەرەنسا دەژێن، ئەوانەی لە مەحرەقە رزگاریان بووە، هەر یەکەیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە، هەروەسا سەرۆکی ئەڵمانیا یواکیم غاوك 1940، سەرۆك لە ماوەی 2012-3-18 بۆ 2017-3-18 دانــی بەوەدا نــا کە ئەڵمانیــا بەرپرسیارێتی بەشێك لە جینۆسایدی ئەرمەنی دەکەوێتە ئەستۆ.

ساڵی 2008 ئەنغێلا مێرکل داوای لێبوردنی لە ئیسرائیل کرد بەرامبەر بە هەلۆکۆست، وتی ئەڵمانیا هەست بە شەرمەزاری دەکات، وە ساڵی 2004 غێرهارد شرۆدەر داوای لێبوردنی لە گەلی روسیا کرد بەرامبەر بە تاوانەکانی نازیەت.

هەرچەندە ئەڵمانیەکان هەشتا زۆر برینی گەلان ماوە ساڕێژی بکەنەوە، لە نیسانی 1941 نازیەکان یۆنانیان داگیرکرد، ئاڵای خۆیان لەسەر ئەکرۆبۆلیس هەڵکرد، لە دوای سێ ساڵ و نیو داگیرکاری وڵاتیان بە کەلاوەیی بە یۆنانیەکان جێهێشت، لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە، یۆنانیەکان داوای قرەبوو دەکەنەوە لە دەسەڵاتداری ئەڵمانەکان وەك جێماوی یاسایی رژێمی هیتلەر، حکومەت و پەرلەمانی یۆنانی داوای 300 ملیار دۆلار قەرەبووکردنەوە دەکات، تا ئێستا یۆنانیەکان تەنها 115 ملیۆن مارك و 25 ملیۆن دۆلاریان وەك قەرەبوو وەرگرتووە، کە پێی رازی نین، پۆڵەنیەکانیش هەمان داواکاریان لە ئەڵمانەکان هەیە.

لە تەیموری ڕۆژهەڵاتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاری کردووە لە دەسەڵاتی ئەندەنوسی لە پاڵ قەرەبووی پێشێلکاریە گەورەکان، ئەمەش بە گەلی کوردستان جێگای هەڵوەستەیە و پێویستە وانەی لێ وەرگرێت، لەوکاتەی کاتی سزادانی بکەرانی داگیرکاری وەك کۆیلەداری ئێستا دوای دیاردەی جۆرج فلۆید لە ئەمەریکا هاتە پێشەوە، لە ماوەی رابردوودا بە ویستی خۆی داگیر کراوەو سامانەکەی تاڵان کراوە، دەبینین هەنووکە وڵاتانی کاریبی تەنها بە داوا لێبوردنکردن رازی نابن، لە پاڵیدا داوای قەرەبووکردنەوەش دەکەن لە وڵاتانی بەریتانیاو فەرەنساو پورتوگال لە هەمبەر سەردەمی کۆیلەداری.

شیراك سەرۆکی کۆچکردوی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر دەستگیرکردنی 13 هەزار جولەکە لە پەرسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942

لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کۆمەڵ کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە, هەرچەندە ئەو وەك بیروباوەڕ و پرسە لەی بەبەرییە, لە بەرامبەر کۆمەڵکوژی جەزائیرییەکان نکۆڵی کرد, لە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە نکۆڵیکردن وە نە داوای لێبوردن کردن, وەلێ ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر ژیاون لەو کاتەدا قەرەبو بکرێنەوە, هەرچەندە هەشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوتەوە, تەنانەت جەزائیرییەکان نەك داوای لێبوردن و قەرەبووی تاوانەکانی سەردەمی داگیرکاری دەکەن, بگرە داوای قەرەبووکردنەوەی روداوی تاقیکردنەوی چەکی ناوکی لە ناوچەی رقانی وەاتیش دەکەن, بە تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی هەژماریان کردووە کە لەلایەن فەرەنسییەکانەوە ئەنجامدراوە و قوربانی سقیلی لێکەوتەوە و ژینگەی تێکداوە.

هەروەها رواندییەکانیش چاوەڕوانی داوای لێبوردنن لە فەرەنساوە, لەسەر کۆمەڵکوژی توتسییەکان لە لایەن هوتسییەکانەوە, تۆمەتبارە بە دەست تێکەڵکردن لە گەڵیان کە لە 6ی ئەبریلی 1994 کۆمەڵکوژییەکە تا 4ی تەموزی هەمان ساڵ بەردەوام بوو, رۆژانە 10 هەزار تۆتسی دەکوژران, لەم کۆمەڵکوژییەدا 70%یان کوژران.

لە ساڵی 2008 عەبدالعەزیز بلخادم ئەمینداری گشتی بەرەی ئازادیبەخشی جەزائیری داوای لە فەرەنسا کرد داوای لێبوردن بکات وقەرەبووی 132 ساڵ داگیرکاری و کۆمەڵکوژیان بکاتەوە, کە لە رێکەوتی 1962-3-19 شەڕەکە کۆتایی هات, تەنانەت فەرەنسا تاکو ساڵی 1999 دانی نەنا بە بوونی شەڕەکەش, هەڵوێست وەرگرتن لە بەرامبەر رابردووی داگیرکاری جەزائیر سەختە بۆ سیاسییەکان, چونکە لەناو فەرەنسا 7 بۆ 8 ملیۆن کەس پەیوەندی راستەوخۆیان بە شەڕەکەوە هەیە, ئەمانەش لە هەڵبژاردندا هێزێکی مەزنی دەنگدەران پێك دەهێنن, بەسەر نەیارو لایەنگردا دابەش بوونە.

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکدارییەکان بوون, لە کەمبەدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕی دادگای نێونەتەوەیی کەمبەدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا.

لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 ەش ئەردۆگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەکی داوای لێبوردنی کرد, بەڵام داوای لێبوردنەکان پەیوەستە بە نووسراوبن و بڕیاری فەرمییان بۆ دەربچێت و هەڵوێستەکان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی, لە ویژدانەوە دەرچوبێت, ئەگەر ماهەیە وەك تاوان دەکات

ئەوا پێویستە دان بە جینۆسایدی ئەرمەنییەکانیش بنێت و کۆتایی بە سەردەمی نکۆڵی کردن بهێنێت, کۆتایی بهێنەن بەو جەنگە سەختەی لە بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی کۆمەڵکوژی ئەرمەن گرتویەتیە بەر, ملکەچی حەقیقەتە مێژوییەکان بێت,تەنانەت ئەردۆگان بە توندی رەخنەی گرت لە نامەی 200 ئەکادیمی و رۆژنامەنووسی تورکی کە لە ساڵی 2008 کە داوای لێبوردنیان لە ئەرمەنەکان کردبوو.
تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری کرد, ساڵی 2016 بەریتانیا داوای لێبوردنی لە هیند کرد.
ماندێلا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کرداری سەربازییەکان سەردەمی خەبات دژ بە ئاپارتاید کرد.
لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی بۆ وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی لە رواندییەکان کرد, بەهۆی هەڵوێستی حکومەتی ئەمەریکاوە لەو گەل کوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, هەروەها بەرامبەر شەڕی قەڕژ لە ئەمەریکای ناوەندیش داوای لێبوردنی کرد, ئەباماش دانی نا بە شەڕی قەڕژ بەرامبەر بە کوبا, پیرۆ, ئەرجەنتین, هەروەها جۆرج بوشی باوك داوای لێبوردنی لە ئەمەریکیە بنەچە یابانییەکان کرد کە لەسەر بنچینەی ژاپۆنی بوون دەستگیر کرابوون لە کاتی جەنگی جیهانی دووەم, وە قەرەبووشیانی کردەوە, دوای لەدانی بیرل هابەر لە لایەن ژاپۆنییەکانەوە, 110 هەزار ژاپۆنی لە ئەمەریکا نێردران بۆ زیندانەکان وەك تێکدەر و سیخوڕ, وەڵای نەیاری وەزارەتی دادی ئەمەریکی , بەڵام هێشتا لەسەر هیرۆشیما داوای لێبوردن نەکراوە, کەچی ئیدارەی ترامپ پێی وابوو دان نان بە هەڵە لایەنی لاوازی ئەمەریکا دەردەخات, وتیان ئەمە شانازی بە مێژوومانەوە دەکەین, راستگەرای نەتەوەیی سپی پێستی باڵا کۆیلەی رابردووە ناشرینەکانە.
حکومەتی ژاپۆنی داوای لێبوردنی کرد لە کۆری و چینییەکان, هەموو دەیەیەك سەرۆك وەزیرانی ژاپۆنی داوای لێبوردنەکەیان دووبارە کردۆتەوە لە بەرامبەر ئەو تاوانانەی لە جەنگی جیهانی دووەم ژاپۆن بەرامبەر دراوسێکانی ئەنجامی داوە.
ساڵانە برینی چینی و کۆرییەکان دەکولێتەوە, کە قوربانی لەسەر مۆنمێنتی یاسۆکۆنی دەکرێتەوە, یاسۆکۆنی هێمای نەزعەی رابردووی سەربازی ژاپۆنییەکانە.
شینزۆ ئەبی سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن, رەتی کردەوە سەبارەت بە دۆسیەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە کۆرییەکان بکات, وەلێ سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تۆمیشی مۆرایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەیاننامەیەکدا داوای

لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد چ وڵاتەکەیانی داگیر کردووە وە یان وڵاتەکەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, ژاپۆن و کۆریای باشور پەیوەندی بەرزی ئابووریان هەیە, بەڵام شەڕیان لەسەر یادەوەریەکانی رابردووە, ئەمەش کاری لەسەر ئەو پەیوەندییە ئابوورییە زەبلاحە داناوە, کێشەی ژنانی رابواردن بەردەوام سەر هەڵدەداتەوە, هەرچەندە لە ساڵی 1965 لەسەری رێکەوتوونە و ژاپۆن بە بڕی 9,3 ملیۆن دۆلار قەرەبوویانی کردۆتەوە, کۆریەکان داوای قەرەبوو بۆ ئەو کرێکارانەش دەکەن, کە ژاپۆنیەکان بە سوخرە کاریان پێکردوون, هەرچەندە ئەو کرێکارە کۆریانەی بردران بۆ کاری زۆر□ملێ لە ژاپۆن, دواجار بونە ناوکی گەشەی ئابووری کۆریا.

ساڵانە لە 13ی دیسەمبەر, چینیەکان یادی کۆمەڵکوژی 300 هەزار هاووڵاتی سقیلی نانجینگ لە ساڵی 1937 د□ک□ن□و□ بە دەستی ژاپۆنیەکان, لە نانجینگ وێڕای کۆمەڵکوژی 300 هەزار هاووڵاتی 20 بۆ 80 هەزار ژنیش لاقە کراون .

کۆری و چینیەکان وێڕای پەیوەندی ئابووری زەبلاحیان لە گەڵ ژاپۆنیەکان بەڵام لە بیرنەکردنی رابردوو وەك پاراستنی کەرامەتی ئەمڕۆ سەیر دەکەن.

لە فبرایری 2008دا سەر□ك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا کیفن رود داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کرد کە بەرامبەر هاووڵاتیانی رەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان,

بەڵام سەر□ك وەزیرانی ئوسترالیا رەتی کردەوە داوای لێبوردن لە هاووڵاتیانی رەسەنی وڵاتەکەی بکات, وتی نابێت نەوەی ئێستا لێپرسینەوەی بەرامبەر بە کاری نەوەی رابردوو لە گەڵدا بکرێت.

لە کەنەداش پەیکەری یەکەم سەر□ك وەزیرانی وڵات جۆن مەکدۆناڵد شکێنرا, بەهۆی سیاسەتی پڕ لە زەبرو زەنگی بەرامبەر بە هاوڵاتیانی رەسەنی کەنەدا, کە لە نێوان 1863 بۆ 1896 سەر□ك وەزیرانی کەنەد بووە, بە زۆر 150000 منداڵی لە هاووڵاتیانی رەسەنی کەنەدی لە خێزانەکانیان سەندووەو ناردویانیەتە 130 قوتابخانەی تایبەتەوەو لە بەشی ناوخۆیی زیندانیانی کردووە, زۆربەیان لەو ماوەیەدا ئەشکەنجە دراون, تەنانەت هەندێکیان مردوونە, ناوی 2800 کەسی لەو قوربانیانە ئاشکرا کراوە, زمانی رەسەنیان لێ قەدەغە کراوە و کلتوریشیان یاساغ کراوە, ساڵی 2008 سەر□ك وەزیرانی ئەوکاتی کەنەدا ستیفن هاربەر داوای لێبوردنی لێیان کرد, هاوکات قەرەبووی قوربانیانیش لە روی مادیەوە کرایەوە بە 2,3 ملیار دۆلار, لە ساڵی 2017 سەرۆك وەزیران جاستن ترۆدۆ داوای کرد پاپای ڤاتیکانیش هاوشێوە داوای لێبوردن بکات, بەهۆی هەڵوێستی ئەوکاتی کەنیسەوە,

لێ سەرۆك وەزيرانى نەمسا سيباستيان كۆرتز داواى لێبوردنى كرد سەبارەت بە پێشوازيكردنى وڵا تەكەى لە سوپاى هيتلەر.
بە پێچەوانەى نموونەكانى سەرەوە حكومەتى راستگەراى پۆڵەندا سزاى 3 ساڵى دانا بۆ ئەوانەى پۆڵەنديەكان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانى هۆلۆكۆست و دان دەنێن بە رۆڵيان لە تاوانەكە, ئەمەشيان بە داكۆكى لە كەرامەتى نيشتمانى دانا, بۆخۆى ئەمەش داكۆكييە لە هاوبەشانى تاوانەكانى نازيەت, برلسكۆنيش داواى لێبوردنى لە گەلى ليبيا كرد بەرامبەر بە تاوانەكانى رابردوو, سەرۆكى مەكسيك ئەندريس مانۆيل لۆبيز داواى لە ڤاتيكان و ئيسپانيا كرد دان بە پێشێلكاريەكان رابردوو بنێن و داواى لێبوردن بكەن بەرامبەر بە هاووڵاتيانى رەسەنى مەكسيك زياتر لە 500 ساڵ لەمەو پێش كۆمەڵكوژيكران بە شمشێر و خاچ, هەرچەندە پاپا داواى لێبوردنى لە هاووڵاتيانى رەسەنى ئەمەريكاى لاتين كردووە لە بەرامبەر كۆمەڵكوژكردنيان.
تشارلز ميشيل سەرۆك وەزيرانى بەلجيكا و كەنيسەى كاسۆليكى داواى لێبوردنى كرد بەرامبەر رفاندنى بە زۆرى زياتر لە بيست هەزار منداڵى بە بنەچە تێكەڵ لە ژنانى وڵاتانى بۆرندى و رواندا و كۆنگۆى ديموكراتى و پياوانى بەلجيكى, تەنانەت دواى رفاندنيان زۆرينەيان ناسنامەى بەلجيكيشيان پێ نەدرا, تا هەنووكە دايك و باوكى خۆشيان نەدۆزيوەتەوە, دواى سێ چارەكە سەدە, هێشتا بەلجيكا داواى لێبوردنى بەرامبەر كوشتنى 10 بۆ 15 مليۆن كۆنگۆيى نەكردووە.
ئەمەو نموونەى زۆرى ديكە لە بەردەستدان و نموونەكانيش هەميشە لە زيادبووندان چونكە سەردەم سەردەمى داواى لێبوردن كردنە لە رابردووە تاڵەكان, سەردەمى بە مرۆڤ بوونە بەرامبەر بە دڕندەييەكان رابردوو, سەرەمى ساڕێژكردنەوەى ئازارەكانە.
ئەو قەرەبووە ماديانەى بە بێ ياسا و ئاشكراكردنى ڕاستيەكان و داواى لێبوردنكردن لە لايەن دەوڵەتى بكەرى تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بايى و هەوڵى كڕينى دەنگى قوربانيان تەمەشا دەكرێت لە بڕى سڕينەوەى رابردووى خوێناوى, كورد پێويستى بە خوێن بايى عێراق نييە, بەڵكە چاوەڕوانى ئەوەيە دەوڵەتى بكەرى تاوان بە فەرمى لە رێگاى بەرپرس و سەرۆكەكەيەوە بە بڕيارى رەسمى داواى لێبوردنى لێ بكات, بەڕێز بەرهەم ساڵەحيش كە هەنووكە لە سەروى فەرمەنڕەوايى ئێراقەوەيە و كازميش سەرۆك وەزيرانە ئەركە لەسەريان بەمكارە هەڵبستن, وەك ئەو سەرۆك وەزيران و سەرۆكانەى ئاماژەمان بە ناوەكانيان دا, بە ناوى دەوڵەتى عێراقەوە نامە بۆ يەك بە يەكى قوربانيانى جينۆسايد و پێشێلكارييە زەقەكانى رابردوو لە كوردستان و عێراق بە تايبەتى و سەرجەم قوربانيان بە گشتى بە بێ جياوازى نەتەوەيى و ئاينى بنێرن, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوەش داواى لێبوردن

لە کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئێزیدی و سائیبە …. بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەڵبستن و هەڵەکانی تاڵەبانی و بارزانی و مەعسوم و عەلاوی و عەبادی و مالکی و عادیل مەهدی دوبارە نەکەنەوە.

چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلکاری گەورە لە کوردستان و عێراق لە جەنابی سەرەك و سەرۆك وەزیرانەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, لە یاداوەری 33 ساڵەی تاوانی جینۆسایدی کوردستاندا, ئەوە گەورەترین پەیام و بەرزترین دڵنەوایی و چاکترین هەنگاوی پاککردنەوەی رابردووە, ئەگەر بەو ئەرکە هەڵنەستن بە ئەرکی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان هەڵنەستاون لە کاتێکدا زانیاری تەواوتان لەسەر ئەو نموونانەی هەژمارم کردو مافی قوربانیان و رۆڵی قەرەبووکردنەوەو داوای لێبوردنکردن لە ساڕێژکردنی برینەکان رابردوو هەیە.
داوای لێبوردنکردن بەشێك لە برینەکانی قوربانیان سارێژ دەکات, چاککردنی پەیوەندی تەنها بە داوای لێبوردن کردن و دادگاییکردنی تاوانباران و قەرەبووکردنەوەو زەمانەتی دووبارە نەکردنەوەی تاڵیەکان دەبێت, نەك بە ناوچەوان ماچکردن و وتەی سۆزداری هەنووکەیی.
فەرموون لە یاداوەری 33 ساڵەی تاوانی ئەنفال و هەڵەبجەدا, داوای لێبوردن بکەن.